

Szepesi Attila

Sárkereszt

Pintér Lajos új versei, Schrammel Imre kerámiái

„Amiként kezdtem, végig az maradtam. / Ahogyan kezdtem, mindvégig azt csinálom” – írta hajdan Monstrancia-ciklusa felütéseként Pilinszky. Orbán Ottó pedig azon tűnődik – ha jól emlékszem, Zelk Zoltán költészete ürügyén –, hogy minden költői mű fókuszában egy-egy meghatározó élmény áll, valami nagyon egyszerű, prózában kimondva gyarló, verssé nemesítve mégis egyetemes.

Ezeknek az egyszerű, prózában kimondva szinte lapos alapélményeknek persze megvannak a maguk stációi. Ki-ki eljátszhat a két – egymással ikeríthető – gondolattal, hogyan fejthetőek fel egy-egy mű rétegei, hogyan tűnik elő a mélyükből az a bizonyos „mindvégig-élmény”, ami (Bergsonnal szólva) a jelen emléke, ám tán pontosabb így: az emlék jelene.

A kulcsszó, aligha kétséges: az idő. Amit még senkinek sem sikerült egészen megértenie. A költő, vagy akárki más emlékező lélek, ugyanezzel viaskodik, és végül törvényszerűen alul marad. Nyűszítve vagy heroikusan. Ám ez a „végül” mindig „odébb van”, nem jelzi semmi óra, nem férhet a közelébe sanda jóslat, mert – ahogy Hamvas mondja – az embernek csak az örökkévalóságra érdemes berendezkednie.

„Ami van, az volt. Ami lesz, nem más, mint egy visszatérő elfelejtett esztendő” – írja Kipling, akit az angolok nagy nemzeti költőik közt jegyeznek, mi viszont főképp *A dzsungel könyve* alkotójaként tartjuk számon. Ennél közelebb nemigen lehet férközni az idő természetéhez. Mégis meg kell kísérelni, meg kell kísértetni. Aligha más ez, mint a Nietzsche és Borgest is megbabonázó illúzió, azzal legalábbis rokonítható, vagyis: az „örök visszatérés”. Ami bár részben kozmikus élmény lenyomata – évszakok köre, bolygók mozgása, generációk sorjázása –, ám azon tán érdemes eltűnődni, mennyi a köze ennek a kiismerhetetlenül érdes valóságához és mennyi az emberi gondolkodás korlátok közé zárt természetéhez. Valaha egy matematikus barátom mondta: a matematika kutatójának nem válaszolnia nehéz bármely felöltő kérdésre, hanem – sokszor egy hosszú élet gyötrelmével – megértenie azt, hogy mi is valójában a kérdés. Ez aligha csak a számok világára igaz.

Pintér Lajos is – akinek *Sárkereszt* című, a keramikus Schrammel Imrével közös kötetét lapozgatom – „mindvégig azt csinálja”. Szegedtől az Eötvös Kollégiumon át Kecskemétiig. Megfogalmazni könnyű is, nehéz is, mi az ő meghatározó élménye, amit – szövevényes egyszerűséggel – kimond a verseiben. Talán nem is kimond, mert bármit „kimondani” a szó mindennapi értelmében nem isteni adomány, inkább közelít hozzá. (Nemes Nagy Ágnes írja: Ne mondd ki a kimondhatatlant, / mondd a nehezen mondhatót.) Pintér versei: egyetlen élmény ezernyi tükörcserépben. Család, gyerekkor, barátság, hűség. Közösség és szerelem. Mesterek bűvölete. Haza – határok nélkül – az anyanyelvben. Ez így együtt minden és semmi. Kevés is meg sok is. Azt, hogy mégis micsoda, az élmény ereje, a mű hívója minősíti.

Talán nem véletlenül írtam a felsorolás elejére: gyerekkor, család, barátság. Ezek a fő-fő kulcsszavak Pintérnél. Először is a mindannyiunk számára kimeríthetetlen kincsesbánya, a gyerekkor. Az első nyolc-tíz esztendő, melynek minden visszafénylő arca, mezszyéje, görbe fája, csigahéja és egyéb mikrovilága a csoda atmoszférájában áll. A kivirágzó Tisza röpdöső animulái. Egy havat lapátoló roskatag néni. A hegedűkészítő nagybácsi. A folyó habján „kacsázó” kavics. A fészkeből kipottyant kiscsicska. Egy virágzó körtefa. A sodrott falevelek által megszólaló szél. A téli kertben kergetőző őzek. Korai versei – egy-egy papírhajó a Tiszán. Egy fakanállal püfölt vasfazék. A tanyasi csőszkunyhó. meg a Tisza jegén – a hártásodó lékek közt – átjáró, aztán a Kékgolyó utcai rákkórházban elfogyó apa. A város fölött keringő papírsárkány, vagy egy éjszakai viharlámpa.

És a barátság. Gyümölcösöző kapcsolata például a tüneményes Schéner Mihállyal. A pokoljáróként is gyermeklelkét megőrző festővel. Miskával. Aki – mint valamiféle ecsettel viaskodó mai (szintén lutheránus) Swedenborg – akkurátusan beszámol *Inferno* című, maga rajaival illusztrált alvilági utazásáról. Elmondja, mit tapasztalt a gorgófejűek, a doboló hasúak, a szörnnyű szirityek, a guttulák és felbőfőgő buboréklaskagombalapatyok, a zsebrekészek, a csibulák és a náluknál okosabbakat gyűlölő csotrogányok között. De említhetném Illyés Gyulát, aki nyájas levélben válaszolt az őt felkereső ifjú poétának. A nemzedékeket nevelő, és figyelmes szemét örökké diákjain tartó szegedi Ilia Mihályt. Baka Istvánt, aki nagybetegen még egy csepp mézért könnyörgött, mint az antik fabula ingatag sziklán függeszkedő szerencsétlen hóse. A tilosban bóklászó Nagy Gáspárt. A világcsavargó Faludy Györgyöt és a világárva Hervay Gizellát. Vagy Tolnai Ottót, aki magát Vidéki Orfeusszá minősítve lépett Kosztolányi és Csáth Géza nyomába.

Pintér Lajos legújabb könyve, a *Sárkereszt* Schrammel Imrével közösen alkotott „négykezes”. Vagy – legyünk konzekvensek – inkább háromkezes. Mert – gondolom – a költő fél kezével, míg a keramikus mindkettővel alkot. Csábítana a szó: Pintér könyvét Schrammel kerámiái „díszítik”. De hát nem díszítenek azok semmit. Vannak. Sárból és lélekből.

A kötet címét adó sárkereszt a két mű találkozási pontja. Schrammel műve a kötet borítóján – a némiképp a Balaton-felvidék prasztkarokk feszületeit idéző sárkereszt, a Megváltó rogyott alakjával. (Pintér írja: „*melyik az én / életem / sárkeresztje / melyik az én / életem / utak keresztje / talán volt a / csernus-tanya végén / a gortva-szőlő / mellett / az útelágazás*.”) Aztán egy női torzó és varázslatos bálvány, kapuzábét vagy uszadékfát idéző. Az elmúlást jelképező, széteső asszonyfigura. A sorsukba kövült „eladó lányok”. Az arcvonásait vesztő, mégis derűt sugárzó Házaspár. (Pintér írja: „*vedd le arcodról / az álcát / vedd le arcodról / a maszkot / ezt a vackot / látni akarom / emberi orcád*.”)

Amúgy semmi, vagy alig valami közös „tematika”. Két szuverén mű távolsága és időnkénti összeszlúrlódása. Ami a két műben mégis leginkább rokon, a faktúra. Ez eredetileg a festő ecsetkezelésére utal. Más műfajokban ez a szellemi érintés módja. Amit Weöres úgy hívott: a művész griffje – a német angreifen (megfogni, megragadni) szóból (amúgy Weöres-módra) mitizálva és magyarítva.

A „mindvégig-élménynek” – mint említettem – megvannak a maga stációi. Az első, bizonytalan formateremtő kísérletektől az igazabb, az érdesebb valóságig. Az igazi versfaktúráig, mely szinte ugyanúgy kitapintható, mint a keramikus művei. Például Schrammel *Mulandósága*, vagy Pintér – Grezsa Ferenc emlékét idéző – verse, a *Hattyú*. Mindkettő hol bársonyosan sima, hol érdes felület. Csupa repedés és apró lyuk. Csupa rücsök és horpadás.

A *Sárkereszt*, benne mindkét mű, a költő meg a keramikusé, a maga törvényeit követi. Mindketten a maguk útját róják, melyek időnként találkoznak. Keresztezik egymást. Mindketten a maguk sorsát élik. Pilinszkyvel szólva: az idő keresztjére feszítve.

(*Ziccer Kiadó, Kecskemét, 2014*)